
MONOGRAFIE PRAWNICZE

PRAWA DZIECKA
JAKO PACJENTA

BŁAŻEJ KMIĘCIAK

Wydawnictwo C.H.Beck

MONOGRAFIE PRAWNICZE

BŁAŻEJ KMIĘCIAK • PRAWA DZIECKA JAKO PACJENTA

Polecamy nasze najnowsze publikacje z tej serii:

K. Samulska

**ZASADA SZYBKOŚCI POSTĘPOWANIA ADMINISTRACYJNEGO
W PRAWIE POLSKIM**

J. Hasiewicz

SYSTEM ZARZĄDZANIA RUCHEM NA DROGACH W POLSCE

B. Kucia

FORMA TESAMENTU W SYSTEMACH *COMMON LAW*

K. Sawczuk-Skibińska

**ROZKŁAD POŻYCIA A MOŻLIWOŚĆ POJEDNANIA
MAŁŻONKÓW W PROCESIE O ROZWÓD**

T. Ziński

**DOMNIEMANIE KONSTITUCYJNOŚCI USTAW
W STANACH ZJEDNOCZONYCH AMERYKI**

G. Klich

ZMIANA UMOWY W SPRAWIE ZAMÓWIENIA PUBLICZNEGO

Legalis
System Informacji Prawnej

www.ksiegarnia.beck.pl

PRAWA DZIECKA JAKO PACJENTA

BŁAŻEJ KMIĘCIAK

WYDAWNICTWO C.H.BECK
WARSZAWA 2016

Wydawca: Aneta Flisek

Recenzent: dr hab. Rafał Kubiak, prof. UŁ

Publikacja dofinansowana przez Uniwersytet Medyczny w Łodzi.

© **Wydawnictwo C.H.Beck 2016**

Wydawnictwo C.H.Beck Sp. z o.o.
ul. Bonifraterska 17, 00-203 Warszawa

Skład i łamanie: Wydawnictwo C.H.Beck
Druk i oprawa: Elpil, Siedlce

ISBN 978-83-255-8848-9

ISBN e-book 978-83-255-8849-6

Spis treści

Wykaz skrótów	IX
Wykaz literatury	XIII
Wstęp	XXXVII
Rozdział 1. Prawa dziecka – próba definicji	1
§ 1. Wstęp	1
§ 2. Prawa człowieka – wybrane ujęcia i koncepcje	2
I. W stronę praw człowieka	2
1. Między władzą a godnością	3
2. Prawa człowieka – refleksja krytyczna	6
§ 3. Prawa dziecka, jako kategoria praw człowieka	10
I. Dziecko – legalna definicja	10
II. Perspektywa prawno-prenatalna	13
III. Pełnoletność	20
§ 4. Prawa dziecka – wybrane ujęcia	23
I. Dziecko, jako „element” prawa	23
II. Prawa dziecka – perspektywa teoretyczna	32
1. Kontekst historyczny	32
2. Prawa dziecka – wybrane ujęcia	36
3. Prawa dziecka – spojrzenie krytyczne	40
III. Socjopedagogiczne konteksty praw dziecka	45
1. Wprowadzenie	45
2. „Dzieci o prawach dziecka”	46
3. Socjalizacja moralno-prawna a prawa dziecka	49
Rozdział 2. Prawa dziecka a prawa pacjenta	53
§ 1. Wstęp	53
§ 2. Prawa pacjenta – wybrane konteksty	54
I. Prawa pacjenta – perspektywa ustawowa oraz instytucjonalna	58
1. Ustawa o Zakładach Opieki Zdrowotnej	58
2. Ustawa o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta	59
3. Rzecznik Praw Pacjenta	64
§ 3. Prawa małoletnich pacjentów	66
I. Źródła ochrony praw małoletnich pacjentów	66

II. Wybrane instytucjonalne działania na rzecz ochrony praw dziecka, jako pacjenta	71
III. Przykłady działań	73
Rozdział 3. Prawo dziecka do świadczeń zdrowotnych	79
§ 1. Wstęp	79
§ 2. Prawo do świadczeń zdrowotnych – wybrane aspekty	80
I. Zasady dostępu małoletnich do świadczeń zdrowotnych	83
§ 3. Prawne oraz społeczne aspekty dostępu małoletnich do świadczeń profilaktycznych	89
I. Uwagi wprowadzające	89
II. Interwencje medyczne w sytuacji zagrożenia życia dziecka – wybrane aspekty prawne	97
III. Wyzwania oraz dylematy	99
IV. Perspektywa karno-społeczna	107
§ 4. Legalne aspekty ochrony praw dziecka w fazie prenatalnej	114
I. Wstęp	114
II. Dziecko, jako pacjent z perspektywy rozwoju diagnostyki oraz chirurgii płodowej	115
1. Dziecko poczęte, jako pacjent – perspektywa paradoksów	119
2. Prawa pacjenta – perspektywa prenatalna	126
3. Prawa dziecka poczętego do godnej śmierci	130
§ 5. Prawne aspekty zapłodnienia pozaustrojowego	140
I. Uwagi wprowadzające	140
II. Wspomagany rozród – kontekst ustawowy	143
III. „Prawa zarodka” jako pacjenta. Zagadnienia wprowadzające ..	149
IV. Anonimowość dawców	157
1. Wprowadzenie	157
2. Standardy ustawowe oraz praktyka orzecznicza	158
3. Postulaty oraz perspektywa społeczna	160
Rozdział 4. Prawo dziecka – pacjenta do informacji	163
§ 1. Wstęp	163
§ 2. Prawo małoletniego pacjenta do uzyskania informacji – wybrane konteksty	165
§ 3. Tajemnica medyczna a prawo dziecka do prywatności	173
I. Uwagi wprowadzające	173
II. Tajemnica medyczna – wybrane konteksty	176
III. Prawo małoletniego pacjenta do poufności	180
1. Dylematy i wyzwania	181
2. Bezpieczeństwo i troska	190

Rozdział 5. Prawo dziecka do wyrażenia zgody na udzielenie świadczeń zdrowotnych	201
§ 1. Wstęp	201
§ 2. Zgoda pacjenta – uwagi ogólne	202
§ 3. Zgoda dziecka na leczenie – współczesne wyzwania	208
I. Władza rodzicielska	210
II. Problem zgody kumulatywnej oraz zastępczej	215
III. Zgoda małoletniego pacjenta – krytyka oraz dylematy	222
IV. Wnioski	233
§ 4. Psychiatryczne oraz psychospołeczne konteksty zgody dziecka na leczenie	237
I. Uwagi wprowadzające	237
II. Zgoda małoletniego pacjenta, w kontekście oddziaływań psychoterapeutycznych oraz psychiatrycznych	240
III. Psychiatryczne oraz psychospołeczne konteksty zgody małoletniej na przeprowadzenie zabiegu aborcji	249
Rozdział 6. Prawa dziecka w medycynie, nowe pytania – nowe wyzwania .	259
§ 1. Refleksje wprowadzające	259
§ 2. Zmiana płci u osoby małoletniej	261
§ 3. Prawo małoletniego do godnej śmierci: problem terapii uporczywej	265
I. Wprowadzenie do zagadnienia	265
II. Problem eutanazji	267
III. Godność <i>versus</i> uporczywość	269
§ 4. Prawo do zatrzymania rozwoju niepełnosprawnego dziecka – problem <i>Ashley Treatment</i>	275
I. Uwagi wprowadzające	275
II. <i>The Ashley Treatment</i>	276
III. Próba konkluzji	279
Wnioski i podsumowanie: w stronę godności dziecka	281
§ 1. Jakie prawa posiada dziecko, jako pacjent?	282
§ 2. Czy analizując rozwój dziecka jako człowieka dostrzec można różny zakres posiadanych przez nie uprawnień?	283
§ 3. W jaki sposób aktualnie chronione są prawa dziecka, w trakcie udzielania mu świadczeń zdrowotnych?	284
§ 4. W jakich obszarach dochodzi aktualnie najczęściej do naruszenia ww. praw osób małoletnich?	284

Spis treści

§ 5. Czy na początku XXI w. dostrzec można pojawienie się „nowych praw dziecka”?	285
§ 6. W jaki sposób na kształtowanie kultury praw dziecka wpływa wychowawcza oraz informacyjna funkcja prawa?	287
Indeks rzeczowy	289

Wykaz skrótów

1. Źródła prawa

DziałLeczU	ustawa z 15.4.2011 r. o działalności leczniczej (tekst jedn. Dz.U. z 2016 r. poz. 1638)
EKPCz	Europejska Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności sporządzona w Rzymie 4.11.1950 r. (Dz.U. Nr 61, poz. 284 ze zm.)
KEL	Kodeks Etyki Lekarskiej z 2.1.2004 r. (tekst jedn. zawierający zmiany uchwalone 20.9.2003 r. przez Nadzwyczajny VII Krajowy Zjazd Lekarzy), Warszawa 2004
KC	ustawa z 3.4.1964 r. – Kodeks cywilny (tekst jedn. Dz.U. z 2016 r. poz. 380 ze zm.)
KK	ustawa z 6.6.1997 r. – Kodeks karny (tekst jedn. Dz.U. z 2016 r. poz. 1137)
Konstytucja RP	ustawa z 2.4.1997 r. – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm. i sprost.)
KPD	Konwencja o Prawach Dziecka przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych 20.11.1989 r. (Dz.U. z 1991 r. Nr 120, poz. 526 ze zm.)
KPK	ustawa z 6.6.1997 r. – Kodeks postępowania karnego (tekst jedn. Dz.U. z 2016 r. poz. 1749 ze zm.)
KRO	ustawa z 25.2.1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (tekst jedn. Dz.U. z 2015 r. poz. 2082 ze zm.)
KW	ustawa z 20.5.1971 r. – Kodeks wykroczeń (tekst jedn. Dz.U. z 2015 r. poz. 1094 ze zm.)
OchrZdrPsychU	ustawa z 19.8.1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (tekst jedn. Dz.U. z 2016 r. poz. 546 ze zm.)
PlanRodzU	ustawa z 7.1.1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży (Dz.U. Nr 17, poz. 78 ze zm.)
RPDU	ustawa z 6.1.2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka (tekst jedn. Dz.U. z 2015 r. poz. 2086 ze zm.)

RPPU	ustawa z 6.11.2008 r. o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta (tekst jedn. Dz.U. z 2016 r. poz. 186 ze zm.)
ŚwiadOpZdrU	ustawa z 27.8.2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (tekst jedn. Dz.U. z 2016 r. poz. 1793 ze zm.)
ZawLekU	ustawa z 5.12.1996 r. o zawodzie lekarza i lekarza dentystry (tekst jedn. Dz.U. z 2015 r. poz. 464 ze zm.)
ZawPielU	ustawa z 15.7.2011 r. o zawodach pielęgniarstwa i położnej (tekst jedn. Dz.U. z 2016 r. poz. 1251 ze zm.)
ZOZU	ustawa z 30.8.1991 r. o zakładach opieki zdrowotnej (tekst jedn. Dz.U. z 2007 r. Nr 14, poz. 89 ze zm.)

2. Organy i instytucje

ETPCz	Europejski Trybunał Praw Człowieka
NSA	Naczelny Sąd Administracyjny
SA	Sąd Apelacyjny
SN	Sąd Najwyższy
TK	Trybunał Konstytucyjny

3. Publikatory i czasopisma

Dz.U.	Dziennik Ustaw
Dz.Urz.	Dziennik Urzędowy
KZS	Krakowskie Zeszyty Sądowe
OSA	Orzecznictwo Sądów Apelacyjnych
OSNKW	Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Karna i Wojskowa
OSNwSK	Orzecznictwo Sądu Najwyższego w Sprawach Karnych
OTK	Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego
OTK-A	Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego – Serbia A
PiP	Państwo i Prawo
Prok. i Pr.	Prokuratura i Prawo

4. Inne skróty

art.	artykuł
in.	inny (-a, -e)
poz.	pozycja

Wykaz skrótów

pyt.	pytanie
sprost.	sprostowanie
t.	tom
tekst jedn.	tekst jednolity
w zw.	w związku
w.	wiek
zd.	zdanie (-a)
ze zm.	ze zmianami
zob.	zobacz

Wykaz literatury

- Andrzejewski M.*, Prawna ochrona rodziny, Warszawa 1999
- Arcimowicz J.*, Rzecznik Praw Obywatelskich – aktor sceny publicznej, Warszawa 2003
- Augustynowicz A., Budziszewska-Makulska A.*, Ustawa o prawach pacjenta i rzeczniku praw pacjenta. Komentarz, Warszawa 2010
- Augustynowicz A., Wrześniewska-Wal I.*, Aspekty prawne obowiązkowych szczepień ochronnych u dzieci, *Pediatrics Polska* 2013, Nr 88
- Babiuch H.*, Konstytucyjne prawa rodziców w zakresie wychowania dziecka, [w:] *M. Jabłoński* (red.), *Realizacja i ochrona konstytucyjnych wolności i praw jednostki w polskim porządku prawnym*, Wrocław 2014
- Babiuch H.*, Zakres praw rodziców do wychowania dziecka zgodnie z własnymi przekonaniemami, *Zeszyty Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Witolda w Legnicy* 2014, Nr 13
- Balaguer I.*, Dwudziestolecie Konwencji ONZ, *Dzieci w Europie* 2010, Nr 17
- Balter M.*, *Dziecko niczyje*, Warszawa 2001
- Banasiuk J.* (red.), Czy Polska powinna ratyfikować Konwencję Rady Europy o zapobieganiu i przeciwdziałaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej?, Warszawa 2014
- Baszczak-Radowańska E., Wańczyk J.*, Rozmowa z dzieckiem o seksie bez obecności rodziców, *Pediatrics po Dyplomie* 2015, Nr 12
- Baron K.*, Zgoda pacjenta, *Prok. i Pr.* 2010, Nr 9
- Bartnik E.*, Ludzki genom mitochondrialny, *Kosmos – problemy nauk biologicznych* 2009, t. 58, Nr 3–4
- Bator A.* (red.), *Wprowadzenie do nauk prawnych. Leksykon tematyczny*, Warszawa 2008
- Bąk D.*, Zaburzenia odżywiania się u mężczyzn, *Psychiatria Polska* 2008, t. 42, Nr 2
- Bątkiewicz-Brożek J.*, Będę walczył – rozmowa z prof. Rafałem Kurzawą, *Gość Niedzielny* 2012, Nr 39, źródło: <http://rodzina.wiara.pl/doc/1303962.Bede-walczyll/4> [dostęp: 10.3.2016 r.]
- Bątkiewicz J., Brożek J.*, Piekielny protokół, *Gość Niedzielny* 2012, Nr 13
- Beauchamps T.L., Childress J.F.*, *Zasady etyki medycznej*, Warszawa 1996
- Błężyński J., Rodkiewicz-Ryżek A.*, Ochrona praw dziecka w świetle standardów polskich i międzynarodowych, *Pedagogika Christiana* 2010, Nr 2
- Biesaga T.*, Kodeks etyki lekarskiej, *Medycyna Praktyczna* 2006, Nr 9
- Biesaga T.*, Przysięga Hipokratesa a etyka medyczna, *Medycyna Praktyczna* 2006, Nr 7–8

- Biesaga T.*, Przysięga Hipokratesa, *Medycyna Praktyczna* 2006, Nr 7–8
- Biesaga T.*, Spór o moralny status człowieka, w okresie prenatalnym, *Medycyna Praktyczna – Ginekologia i Położnictwo* 2006, Nr 6
- Bilger M., Beck C.*, Utah Governor Signs Bill to Require Anesthesia Before Abortion Because Baby Can Feel Intense Pain, „LifeNews.com”, <http://www.lifeneews.com/2016/03/29/utah-governor-signs-bill-to-require-anesthesia-before-abortion-because-baby-can-feel-intense-pain/> [dostęp: 9.3.2016 r.]
- Binnebesel J.*, *Przewlekłe chore dziecko w domu. Poradnik dla rodziny i opiekunów*, Gdańsk 2012
- Binnebesel J.*, Psychopedagogiczne aspekty rozmowy z dzieckiem o śmierci i umieraniu, *Psychoonkologia* 2011, Nr 1
- Błachut M.*, Pojęcie prawa podmiotowego we współczesnej filozofii prawa, *RPEiS* 2002, z. 1
- Błaszczak E.*, Parlamentarny spór o in vitro, *Seminare* 2015, Nr 3
- Bogucka B.*, Akceptacja stosowania metody in vitro, Warszawa 2009
- Bołoz W.*, *Bioetyka i prawa człowieka*, Warszawa 2006
- Bołoz W.*, *Bioetyka i prawa człowieka*, Warszawa 2007
- Bończyk-Rozwadowska K.*, Prawo pacjenta do informacji według przepisów polskiego prawa medycznego, *Studia Iuridica Toruniensia* 2011, t. 9
- Boratyńska M.*, Wolny wybór. Gwarancje i granice prawa pacjenta do samodecydowania, Instytut Problemów Ochrony Zdrowia, Warszawa 2012
- Boratyńska M.*, Ustawa o uzgodnieniu płci a przygody transseksualistów w próżni legislacyjnej, *Prawo i Medycyna* 2015, Nr 3
- Boratyńska M.*, *Konieczniak P.*, *Prawa pacjenta*, Warszawa 2001
- Borkiewicz P.*, *Prawo do bezprawia*, Don Bosco 2012, Nr 1
- Bosek L.*, News and Views Codification of Patients' Rights in Poland – The Patients' Rights Act 2008, *European Journal of Health Law* 2010, Nr 17
- Bosek L.*, Opinia o projekcie ustawy o ochronie indywidualnych i zbiorowych praw pacjenta oraz o Rzeczniku Praw Pacjenta, Zmiany w systemie ochrony zdrowia w procesie legislacyjnym – druki sejmowe Nr 283, 284, 286, Biuro Analiz Sejmowych 2008, Nr 4
- Brachowicz M.*, Jeszcze bez euforii, *Imago* 2012, Nr 6
- Bryczkowski M.*, O prawach dziecka, *Biuletyn Powiatowego Ośrodka Doradztwa Metodycznego w Polkowicach* 2009, Nr 2
- Brzezińska M., Kózka M., Woźniak I.*, Standard kwalifikacji zawodowych dla zawodu pielęgniarka, Warszawa 2003
- Brzeziński J., Chyrowicz B., Poznaniak W., Winiewska T.*, *Etyka zawodu psychologa*, Warszawa 2009
- Bujny J.*, *Prawa pacjenta – między autonomią a paternalizmem*, Warszawa 2007
- Bujny J.*, Prawne aspekty oświadczeń składanych przez Świadców Jehowy na wypadek utraty przytomności, *Anestezjologia i Ratownictwo* 2008, Nr 2
- Buksik D.*, Wybrane psychologiczne teorie rozwoju człowieka, *Seminare* 1997, t. 13

- Bucoń P.*, Prawa i obowiązki ojca w polskim prawodawstwie, *Pedagogika Ojcowska* 2011, Nr 2
- Bylica J.*, Zdalne monitorowanie kardiologiczne ciąży jest możliwe, *Biotechnologia.pl* 2016, Nr 1
- Cameron D.A.*, *Psychiatria*, Wrocław 2005
- Carrick P.*, *Medical Ethics in Antiquity. Philosophical Perspectives on Abortion and Euthanasia*, Dordrecht 1987
- Chorzępa M.*, Małoletni a rachunek bankowy, *Zeszyt studencki kół naukowych wydziału prawa i administracji UAM* 2013, Nr 3
- Chelstowska A., Dziwanowska M., Więckiewicz K.*, O procedurach dostępu do legalnej aborcji w polskich szpitalach, raport z monitoringu, federacja na Rzecz Kobiet i Planowania Rodziny, Warszawa 2007
- Chomczyński P.*, Wybrane problemy etyczne w badaniach. Obserwacja uczestnicząca ukryta, *Przegląd Socjologii Jakościowej* 2006, t. 2, Nr 1
- Chyrowicz B.*, *Metody bioetyki*, [w:] *J. Różańska, W. Chańska* (red.), *Bioetyka*, Warszawa 2013
- Ciszek M.*, Postulat czwartej generacji praw człowieka w politycznym systemie międzynarodowej ochrony – próba filozoficznego uzasadnienia z perspektywy personalizmu etycznego, *Studia Ecologiae et Bioethicae* 2010, Nr 8
- Clancy M.*, *Story of the „Fetal Hand Grasp”*, Photograph 2010 [źródło: 3.3.2016 r.] <http://www.michaelclancy.com/story.html>
- Chojnicka J.*, *Sądowa zmiana płci*, Warszawa 2014 (niepublikowana praca doktorska)
- Coelho P.*, *Odpoczywając w więzieniu*, [w:] *P. Grace*, *Wolność – istota bycia człowiekiem*, Warszawa 2009
- Cywiński Z.*, Kilka uwag o ujęciach świadomości prawnej, *Studia Iuridica* 1996, Nr 31
- Czarnecki M.*, Brytyjczycy chcą pozwolić na in vitro z materiałem genetycznym od trzech osób, *Gazeta Wyborcza*, Źródło: http://wyborcza.pl/1,76842,14187926,Brytyjczycy_chca_pozwolic_na_in_vitro_z_materialem.html#ixzz3Pqm7VgIT [dostęp: 8.2.2016 r.]
- Czyż E.*, *Prawa dziecka*, Warszawa 2002
- Czyż E.* (oprac.), *Prawa ucznia w szkole – raport z badań*, Warszawa 1996
- Czyż E., Falkowska E.* (oprac.), *Przestrzeganie praw dziecka w Polsce. Rekomendacje dla Parlamentu i Rządu*, Warszawa 2009
- Czyż E., Szymbańczyk J.*, *Prawa dziecka w rodzinie, Wokół praw dziecka*, Warszawa 1993
- Czyżewska D.*, O związkach między rozwojem poznawczym i rozumowaniem moralnym, *Argument* 2013, Nr 3
- Ćwiek J., Blikowska J.*, Dlaczego Polacy nie szepczą dzieci? *Wirtualna Polska* [dostęp: 3.3.2016 r.], <http://wiadomosci.wp.pl/kat,1041267,title,Dlaczego-Polacy-nie-szczepia-dzieci,wid,17731758,wiadomosc.html?icaid=1169bc>
- Dajnowicz D.*, Prawna ochrona kobiet w świetle wybranych orzeczeń Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, *Studia Podlaskie* 2014, t. XXIII
- Dangel J.*, *Diagnostyka prenatalna: mity i rzeczywistość*, Nauka 2007, Nr 2

- Dangel T., *Godność dziecka – refleksja lekarza, Opieka paliatywna nad dzieckiem* 2007, t. 15
- Dangel T., *Wady letalne u płodów i noworodków*, Warszawa 2010
- Dąbrowska-Szulc E., *Organizacje pozarządowe na rzecz praw reprodukcyjnych*, http://www.promocjakobiet.pl/Org.pozarządowe_na_rzecz_praw_reprodukcyjnych.pdf [dostęp: 22.4.2016 r.]
- Dąbrowski S., *Pietrzykowski J.*, *Ustawa o ochronie zdrowia psychicznego – komentarz*, Warszawa 1997
- Depesza PAP, Cały tekst: KOPD: wzrasta świadomość dzieci dotycząca ich praw jako uczniów [21.1.2016 r.], źródło: http://wyborcza.pl/1,91446,16997997,KOPD_wzrasta_swiadomosc_dzieci_dotyczaca_ich_praw.html#ixzz3yv07aQe4
- Depesza PAP, SN: nagana dla psychiatry za „badanie przez szybę” <http://www.rynekzdrowia.pl/Prawo/SN-nagana-dla-psychiatry-za-quot-badanie-przez-szybe-quot,112219,2.html>
- Depesza: „To nie był eksperyment, to była decyzja lekarska”. Ten zespół walczył o życie Wojtka „tvn24.pl”, źródło: <http://www.tvn24.pl/lekarze-z-wroclawskiego-szpitala-opowiadaja-o-ratowaniu-wojtka,638765,s.html> [dostęp 26.4.2016 r.]
- Depesza Prokuratura bada sprawę aborcji w szpitalu Św. Rodziny, tvn24 warszawa, źródło: <http://tvnwarszawa.tvn24.pl/informacje,news,prokuratura-bada-sprawe-aborcji-w-szpitalu-sw-rodziny,195996.html> [dostęp: 15.3.2016 r.]
- Depesza PAP, Dania krajem wolnym od zespołu Downa? To przez aborcję, Newsweek, 7.2011 r., źródło: <http://swiat.newsweek.pl/dania-krajem-wolnym-od-zespołu-downa-to-przez-aborcje,79700,1,1.html> [dostęp: 5.2.2016 r.]
- Depesza: Nie urodzone, ale dziecko, „Nasz Dziennik”, źródło: <http://www.naszdziennik.pl/polska-kraj/156409,nie-urodzone-ale-dziecko.html> [dostęp: 23.4.2016 r.]
- Depesza: PAP MZ: ponad 700 legalnych aborcji w 2013 r., Rynek Zdrowia, źródło: <http://www.rynekzdrowia.pl/Prawo/MZ-ponad-700-legalnych-aborcji-w-2013-r,150761,2.html> [dostęp: 9.9.2015 r.]
- Depesza: Bliźniaki na raty. Silniejszy urodził się. Słabszy został w brzuchu, „Polska i świat”, źródło: <http://www.tvn24.pl/wiadomosci-ze-swiata,2/blizniaki-podbięraly-sobie-pokarm-matka-jednego-urodzila-przed-czasem,586370.html> [dostęp: 10.3.2016 r.]
- Depesza PAP, Warszawa: czterech lekarzy winnych śmierci 3-letniego Jasia. Sąd: nonszalancja, niefrasobliwość, grube niedbalstwo, Serwis Polskiego Radia [dostęp: 26.2.2016 r.], źródło: <http://www.polskieradio.pl/5/3/Artykul/1529768,Warszawa-czterech-lekarzy-winnych-smierci-3letniego-Jasia-Sad-nonszalancja-niefirasobliwosc-grube-niedbalstwo>
- Depesza: Ekskomunika za aborcję zgwałconej 9-latki, tvn24 [dostęp 21.2.2016 r.], źródło: <http://www.tvn24.pl/wiadomosci-ze-swiata,2/ekskomunika-za-aborcje-zgwalconej-9-latki,88153.html>

- Depesza PAP, Cały tekst: KOPD: wzrasta świadomość dzieci dotycząca ich praw jako uczniów [21.1.2016 r.], źródło: http://wyborcza.pl/1,91446,16997997,KOPD_wzrasta_swiadomosc_dzieci_dotyczaca_ich_praw.html#ixzz3yv07aQe4
- Depesza: Zapisy o klauzuli sumienia lekarzy są częściowo niekonstytucyjne, Gazeta Wyborcza [dostęp: 12.2.2016 r.], <http://wyborcza.pl/1,75478,18987181,trybunal-konstytucyjny-zapisy-o-klauzuli-sumienia-lekarzy-sa.html#ixzz3syFtwpgZ>
- Deprest J.A., Nicolaidis K., Gratacos E., Fetal Surgery for Congenital Diaphragmatic Hernia Is Back from Never Gone, Fetal Diagnosis and Therapy 2011, Nr 29
- Dercz M., Prawne podstawy ochrony zdrowia dzieci, Warszawa 2004
- Dercz M., Rek T., Prawa dziecka jako pacjenta, [w:] Ochrona praw dziecka, t. 2, Biuro Rzecznika Praw Dziecka, Warszawa 2003
- Dokument Charakterystyka produktu Leczniczego, preparat Ella One, źródło: <http://www.hra-pregnancy-registry.com/pl/download/h-1027-spc-pl-clean.pdf> [dostęp: 22.4.2016 r.]
- Dokument: Spotkanie „okrągłego stołu” na temat zaleceń Komitetu ONZ ds. Likwidacji Dyskryminacji Kobiet dotyczących zdrowia kobiet i dziewcząt Warszawa, Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich, 23.4.2015 r., s. 14, źródło: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:yex7dzXZSnEJ:www.karat.org/pl/wp-content/uploads/2014/10/Sprawozdanie_okragly-stol_zdrowie.pdf+&cd=1&hl=pl&ct=clnk&gl=pl&client=firefox-b [dostęp: 25.5.2016 r.]
- Dokument KEP O wyzwaniach bioetycznych, przed którymi stoi współczesny człowiek, Wyd. Gość Niedzielny, Katowice 2013 oraz http://episkopat.pl/dokumenty/pozostale/5066.1,O_wyzwaniach_bioetycznych_przed_ktorymi_stoi_wspolczesny_czlowiek.html [dostęp: 18.2.2016 r.]
- Doroszewska A., Socjologiczne aspekty praw pacjenta – analiza wybranych problemów, [w:] T. Mróz (red.), Uwarunkowania prawne, ekonomiczne i socjologiczne funkcjonowania wybranych systemów ochrony zdrowia, Białystok 2011
- Drozdowska U., Cywilnoprawna ochrona praw pacjenta w ustawodawstwie polskim, [w:] A. Górski, P. Dzienis (red.), Regulacje prawne ochrony zdrowia, Białystok 2006
- Drozdowska U., Rzecznik Praw Pacjenta – nowy sposób ochrony praw pacjenta?, Administracja publiczna. Studia krajowe i międzynarodowe 2009, Nr 1
- Drozdowska U., Wojtal W., Zgoda i informowanie pacjenta, Warszawa 2010
- Dryden J., Mouse i traf moralny, [w:] J. HeNry, I. William (red.), Dr House i filozofia – wszyscy kłamią, Gliwice 2009
- Dunaj B. (red.), Słownik współczesnego języka polskiego, Warszawa 1996
- Dziewiecki M., Kochać i wymagać, Kraków 2006
- Dziedzina J., Ateista przeciw in vitro, Gość Niedzielny 2010, Nr 1, źródło: <http://go-sc.pl/doc/788954.Ateista-przeciw-in-vitro> [dostęp: 10.3.2016 r.]
- Dziedzina J., Prawo „dobrze urodzonych”, Gość Niedzielny 2012, Nr 36
- Dziewiecki M., Pedagogika integralna, Warszawa 2010

- Dziewanowska M.*, Prawa pacjenta – prawno-zdrowotny poradnik dla kobiet, Warszawa 2009
- Earl B.*, Badania społeczne w praktyce, Warszawa 2004
- Feder-Kittay E.*, Forever Small: The Strange Case of Ashley X, *Hypatia* 2011, Nr 3
- Filar M.*, Lekarskie prawo karne, Kraków 2000
- Filarski T., Sroka T.*, Zrozumieć prawa pacjenta, Warszawa 2013
- Fisher U.*, Dylematy etyczne w praktyce neurologa, *Polski Przegląd Neurologiczny* 2008, Nr 3
- Frieske K.*, Socjologia prawa, Warszawa–Poznań 2001
- Fryś A.*, Wybrane prawa pacjenta nieprzytomnego, *Anestezjologia i Ratownictwo* 2009, Nr 3
- Fuszera M.*, List do Ministra Zdrowia Bartosza Arłukowicza ws dostępu osób od 16. r.ż. do samodzielnych wizyt lekarskich, Warszawa 2014
- Fuszara M.*, Pismo do ministra zdrowia Bartosza Arłukowicza, Warszawa 8.12.2014 r., BPRT-44410-204(1)14KWW
- Fuszara M.*, Pismo do ministra zdrowia Bartosza Arłukowicza, Warszawa 23.12.2014 r.
- Fuszara M.*, Pismo do ministra zdrowia Bartosza Arłukowicza, Warszawa 3.2.2015 r., BPRT-44420-204(4)/KWW
- Gajos-Kamińska D.*, SN: lekarz ma badać pacjenta bezpośrednio, a nie przez szybę
- Galewicz W.*, O argumentach za medycznym kłamstwem, *Diametros* 2005, Nr 4
- Gałązki M.*, Prawo karne wobec prokreacji pozaustrojowej, Lublin 2005
- Galecki P., Bobińska K., Eichstaedt K.*, Ustawa o ochronie zdrowia psychicznego – komentarz, Warszawa 2013
- Gąsiorowska M.* (oprac.), Prawa pacjenta – prawno-zdrowotny poradnik dla kobiet, Warszawa 2009
- Gandalfini M.*, Psychiczne konsekwencje aborcji: rzeczywistość kliniczna, której nie można dłużej ukrywać, <http://www.iwpax.pl/temp/ksiegarnia/doc/978-83-211-1943-4.pdf> [dostęp 16.6.2016 r.], <http://www.rp.pl/artikul/714225-SN-lekarz-ma-badac-pacjenta-bezposrednio-a-nie-przez-szybe.html#p-2> [dostęp: 11.6.2016 r.]
- Gaworska J.*, Najnowsza modyfikacja zapłodnienia in vitro w Klinice Leczenia Niepłodności Szpitala Gameta w Łodzi, *biotechnologia.pl*, źródło: http://biotechnologia.pl/biotechnologia/aktualnosci/najnowsza-modyfikacja-zapłodnienia-in-vitro-w-klinice-leczenia-nieplodnosci-szpitala-gameta-w-łodzi,961.html?mobile_view=true [dostęp: 10.3.2016 r.]
- Goban-Klas T.*, Analiza zawartości przekazów masowych, [w:] *J. Wasilewski* (red.), Wybrane zagadnienia teoretyczno-metodologiczne badań socjologicznych, Kraków 1984
- Golec M.*, Ocena wiedzy członków rodzin na temat praw pacjenta w stanie nagłego zagrożenia życia leczonego w oddziale intensywnej terapii, *Pielęgniarstwo XXI* 2015, Nr 1
- Goniewicz M.*, Stosowanie przymusu bezpośredniego w praktyce zespołów ratownictwa medycznego, *Hygeia Public Health* 2015, Nr 50

- Gotlib J., Dykowska G., Sienkiewicz Z., Skanderowicz E., Ocena wiedzy i postaw personelu medycznego Samodzielnego Publicznego Szpitala Klinicznego im. Prof. Orłowskiego w Warszawie wobec praw pacjenta, *Annales Academiae Medicae Silesiensis* 2014, Nr 2
- Górny G., Śmierć przez urodzenie, *Idziemy* 2013, Nr 21, źródło: <http://www.idziemy.pl/spoleczenstwo/smierc-przez-urodzenie/2/> [dostęp: 21.11.2016 r.]
- Gruca R., Monkos A., Tu zaczyna się życie – wywiad z Agnieszką Fikus, „Dziennik – Polska, Europa, Świat”, 5.3.2008 r. (elektroniczne archiwum autora)
- Gruszka-Żych B., W dużych dłoniach doktora, *Gość Niedzielny* 2012, Nr 17 [dostęp: 26.8.2013 r.], <http://rodzina.wiara.pl/doc/1139046.W-duzych-dloniach-doktora>
- Gruszczyńska-Młodożeniec A., Pierzgańska K., Wybrane zagadnienia prawne w psychiatrii. Wywiad z prof. S. Dąbrowskim, *Wiadomości Psychiatryczne* 2004, Nr 4, t. 7
- Grygierczyk D., Słownik terminów biologicznych i medycznych, [w:] A. Muszala (red.), *Encyklopedia bioetyki*, Radom 2009
- Gunther D.F., Diekema D.S., Attenuating Growth in Children with Profound Developmental Disability, A New Approach to an Old Dilemma, *Archives of Pediatrics & Adolescent Medicine* 2006, vol. 160, No. 10
- Hajduk Ł., Binkowska-Bury M., Jacek A., Informowanie o prawach pacjenta przez personel medyczny, *Przegląd Medyczny Uniwersytetu Rzeszowskiego i Narodowego Instytutu Leków*, Warszawa 2011, Nr 3
- Hajerko J., Zagrożenia dla instytucji przysposobienia wobec projektowanych rozwiązań legislacyjnych w zakresie leczenia niepłodności, *Forum Prawnicze* 2014, Nr 4
- Hamankiewicz M., List do Marka Michałaka, *Rzecznika Praw Dziecka*, 10.1.2012 r., Naczelna Rada Lekarska, Warszawa 2012
- Hese R.T., Miejsce elektrowstrząsów we współczesnej terapii psychiatrycznej, *Psychiatria w Praktyce Ogólnolekarskiej* 2007, t. 7, Nr 1
- Hołówka J., In vitro w perspektywie filozoficznej, cz. 3. Umiarkowany Konserwatyzm, *Medyk Białostocki* 2011, Nr 98
- Ignatowicz J., Nazar M., *Prawo rodzinne*, Warszawa 2006
- Jabłońska K., Szału nie ma. Jest rak. Wywiad z ks. Janem Kaczkowskim, Warszawa 2013
- Jan XXIII, Encyklika „Pacem in terris” [dostęp: 25.3.2013 r.], http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_xxiii/encykliki/pacem_in_terriss_11041963.html
- Jakubowski T., W trosce o godność życia ludzkiego. Sztuczne zapłodnienie [dostęp: 12.6.2011 r.], http://www.opoka.org.pl/biblioteka/T/TM/0104N_02.html
- Jałowska A., Polski sejm uchwalił ustawę o in vitro, *Newsletter Bioetyczny* 2015, Nr 14
- Jałowska A., Ustawa o leczeniu niepłodności wejdzie w życie, *Newsletter Bioetyczny* 2015, Nr 15
- Janiszewska B., Zgoda na udzielenie świadczenia zdrowotnego. Ujęcie wewnątrzsystemowe, Warszawa 2013
- Janusz B., O potrzebie badań jakościowych w psychiatrii, *Psychiatria Polska* 2010, Nr 1
- Janusz M., Prawo do świadczeń zdrowotnych osób nieubezpieczonych, *Kurier Zdrowia – NFZ* 2007, Nr 15